

DR. LENCSE BALÁZS*

A sértetti jog- és érdekvédelem a terhelt szabadon bocsátása esetén, különös figyelemmel a nyomozási bíró eljárására

Bevezető gondolatok

Napjainkban már a büntetőeljárás joganyag szerves részét képezik a sértettek védelmét, illetve jogaik hatékony érvényesítését elősegítő rendelkezések. E szabályok keletkezése mögött a nemzetközi előírások, így az Európai Unió áldozatvédelmi törekvései állnak. A hatályos rendelkezésekben testet öltenek azon elvárások, amelyek a jogalkalmazó kötelezettségévé teszik a büntetőeljárás talán legkiszolgáltatottabb személyeinek, a sértetteknek, valódi empátiával és a lehetséges eljárási eszközökkel történő támogatását.

Tanulmányomban a sértett büntetőüggyel kapcsolatos tájékoztatáshoz való jogával, annak is azon elemével kívánok részletesebben foglalkozni, miszerint a sértett a megfelelő tájékoztatást követően – ha kéri – értesítést kaphat a letartóztatott terhelt szabadon bocsátásáról.¹ A téma kétségtelenül marginálisnak tűnhet, azonban az írásomban mégis a jogintézmény jelentőségét és a bíróság szerepét igyekszem hangsúlyozni.

A tanulmány első részében a jogintézmény szabályozásának előzményeivel, indokaival kívánok foglalkozni néhány kérdés felvetésével, míg a második részében egy általam készített kutatás eredményét kívánom ismertetni. A kutatás a 2018. és 2019. év október 31. napjáig terjedő időre vizsgálta a Debreceni Járásbíróság nyomozási bírái által elbírált (előzetes) letartóztatással kapcsolatos büntetőügyek

* Bírósági titkár, Debreceni Ítéletábrla, abszolválta PhD hallgató, Debreceni Egyetem Marton Géza Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola.

¹ Nem kizárólag letartóztatott terhelt esetén jogosult a sértett az értesítésre, hanem a törvény e körbe sorolja még a végrehajtandó szabadságvesztést, az elzárást, az előzetes kényszerógyógykezelést, a kényszerógyógykezelést, valamint a javítóintézetit nevelést is.

tekintetében azt, hogy mennyiben érvényesül a gyakorlatban a nyomozási bírák felé támasztott sértetti tájékoztatási kötelezettség.

A jogintézmény előzményei és jogi környezete²

Számos nemzetközi dokumentum központi témája az áldozatok, különös tekintettel a sértettek legsérülékenyebb csoportja, a gyermekek védelme.³ Nem csupán az ENSZ égisze alatt születtek gyermekjogi tárgyú nemzetközi dokumentumok⁴, hanem maga az Európa Tanács is tevékenyen részt vett e korcsoport oltalmát célzó jogi környezet fejlesztésében.

Az Európa Tanács 2007. október 25. napján aláírt ún. Lanzarote Egyezménye⁵ kiemelt figyelmet fordított az áldozatok felé nyújtandó tájékoztatásnak, így különösen annak, hogy tudomással bírjanak az eljárás alakulásáról, általános menetéről, az abban betöltött szerepükről, valamint az általuk kezdeményezett ügy kimeneteléről.⁶

Az Európa Tanács Miniszteri Bizottsága 2010. november 17. napján iránymutatást adott közre a gyermekbarát igazságszolgáltatásról⁷. E dokumentum a gyermekbarát igazságszolgáltatás általános elemeként határozta meg a gyermek áldozatok tájékoztatásához fűződő elvárásokat, így különösen a haladéktalan és megfelelő módon (életkorának, érettségének megfelelően, az általa értett nyelven, a nemi és kulturális sajátosságok figyelembevételével) történő tájékoztatást a jogokról, az eljárás előrehaladásáról, illetve annak kimeneteléről. Az iránymutatás alapelveként jelölte meg a részvétel (tájékoztatás, hozzáférés, véleménynyilvánítás) követelményét,

2 Felhasználva: LENCSE Balázs: *Gondolatok a sértett büntetőüggyel kapcsolatos tájékoztatáshoz való jogának hazai szabályairól*, Miskolci Egyetem Doktoranduszok Fóruma, Állam- és Jogtudományi Kar Szekciókiadványa, Miskolc, 2016, 169–173.

³ Gyermek minden olyan személy, aki a 18. életévét nem töltötte be.

⁴ Lásd: Genfi Nyilatkozat (1924), Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata (1946), Gyermek jogairól szóló Nyilatkozat (1959. november 20.), Gyermek jogairól szóló Egyezmény (1989. november 20.)

⁵ A gyermekek védelméről a szexuális kizsákmányolás és a szexuális bántalmazás elleni Egyezmény, kihirdette a 2015. évi XCII. törvény

⁶ Lanzarote Egyezmény 31. cikk (Általános óvintézkedések) 1. pont a) és b) alpont.

⁷ <http://www.coe.int/en/web/children/child-friendly-justice> (letöltési idő: 2016.06.06.)

melyet aszerint differenciált, hogy az a bírósági eljárás előtt, alatt vagy után jelentkezik.⁸

Az Európai Unió legutóbbi áldozatvédelmi törekvéseinek nyomán újabb és újabb szabályokkal bővült azon jogosultságok köre, melyet a sértettek igénybe vehetnek. Az EU 2001/220/IB számú kerethatározata (2001. március 15.) előírta, hogy a sértettnek a hatósággal való első érintkezésétől kezdve, a megfelelő eszközön és nyelven történő hozzáférése valamennyi érdekei védelméhez szükséges jelentős információhoz, biztosítva legyen. Ezen túl elvárásaként fogalmazta meg, hogy a veszélyeztetett sértettet – szükség esetén – értesítse a hatóság a büntetőeljárás alatt álló, avagy már elítélt személy szabadon bocsátásáról.⁹ A kerethatározatot felváltó EU 2012/29/EU számú irányelvvel (2012. október 25.) nagyban bővült az áldozat eljárási jogainak katalógusa.¹⁰ Az ügyvel kapcsolatos tájékoztatáshoz való jog kiemelt jelentőséget kapott, így követelményként jelent meg az áldozatok indokolatlan késedelem nélküli, indokolt formában történő tájékoztatása az ügy érdemét befolyásoló hatósági döntésekről, avagy a lényeges eljárási cselekményekről. Az irányelv a terhelt szabadon bocsátásáról szóló értesítési kötelezettség alapjául immáron az áldozat erre irányuló kérelmét tekintete.¹¹ Ez utóbbi rész jog képezi a tanulmány tárgyát.

Az elmúlt közel öt évben a büntetőeljárási törvényünk rendelkezései között egyre-másra jelentek meg azok a szabályok, melyek a sértettek jogainak, érdekeinek fokozott oltalmazását szolgálják. Évekkel ezelőtt lépett ugyanis hatályba az a törvénymódosítás, amely a 2001/220/IB tanácsi kerethatározat felváltásáról szóló 2012/29/EU európai parlamenti és tanácsi irányelv átültetését célozta, mely számos helyen módosította, egészítette ki eljárási kódexünket.¹² Az EU irányelv implementálása nyomán új jogintézményként jelent meg a hazai büntetőeljárási szabályok körében az ügyvel kapcsolatos tájékoztatáshoz való jog elemeként a terhelt szabadon bocsátása esetén fennálló értesítése a sértettnek. A magyar szabályozás egészen a büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról szóló 2013. évi CCXL. törvény (továbbiakban: Bv. tv.) elfogadásának közlönnyállapot szerinti idejére nyúlik vissza, amely azonban mind a hatályba lépését megelőzően, mind pedig azt kö-

vetően is módosult. A jogalkotó újraszabályozta ugyanis a korábban beiktatott eljárási és végrehajtási rendelkezéseket felismerve az irányelvhez képest szűkítő hazai szabályozást, melyről a későbbiekben részletesebben is szó lesz.¹³

A büntetés-végrehajtási törvénnyel párhuzamosan a büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény (továbbiakban: rBe.) is módosult, és új előírásaként rendelkezett arról, hogy az előzetes letartóztatás elrendelése esetén a nyomozási bíró, illetve tanácselnök (egyesbíró) e jogról a sértettet hivatalból kötetes tájékoztatni¹⁴.

A végrehajtási kódex rendelkezéseivel összhangban a rBe. is előírta a sértett felé történő értesítési kötelezettségét a hatóságoknak. A szabályozás szerint – szemben a jogról való tájékoztatással – az értesítés a sértettnek a hatósághoz benyújtott kérelmével keletkező azon jogosultsága, hogy a sérelmére elkövetett bűncselekménnyel összefüggésben, indokolatlan késedelem nélkül közöljék vele a terhelt szabadon bocsátásának időpontját vagy szökését a törvény által rögzített, szabadságelvonással járó büntetések, intézkedések, avagy kényszerintézkedések esetén.¹⁵

A büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvény (továbbiakban: Be.) is áttemelte a korábbi kódex szabályait.¹⁶

A tájékoztatáshoz való jog és a bűnügyi személyes adat megismeréséhez való jog szabályozásának elvei

Az uniós jogharmonizáció célja volt, hogy a sértettek tudomással bírjanak az általuk kezdeményezett büntetőeljárás alakulásáról, illetve az annak során gyakorolható jogaikról. A korábban hatályban volt és a jelenleg is hatályos büntetőeljárási törvény rendelkezései az említett elveknek megfelelnek. Jelen vannak ugyanis azon megkívánt jogosultságok, amelyek az eljárás során többféle pozícióban is megjelenő sértettet megilletik. A jogirodalom e jogokat különböző csoportokba sorolja¹⁷, és mindkét eljárási törvényünkben is rögzítésre került a sértetti jogosultságok köre¹⁸, mint ahogyan meghatározták az eljáró hatóságok erre vonatkozó tájékoztatási kötelezettségét is.

Mindenekelőtt kiemelést érdemel, miszerint az eljáró hatóságnak a sértettet nem csupán tájékoztatnia kell az eljárás aktuális szakaszában gyakorolható

⁸ Lásd bővebben: GYURKÓ Szilvia: *Gyermekbarát igazságszolgáltatás*, Kriminológiai tanulmányok, 49. kötet, 2012, 111–113. o. (http://www.okri.hu/images/stories/KT/kt49_2012_sec.pdf, letöltési idő: 2016.06.07.)

⁹ EU 2001/220/IB kerethatározat 4. cikk (3) bekezdés.

¹⁰ RÓTH Erika: *A sértett/áldozat büntetőeljárás-beli jogaira vonatkozó uniós minimumszabályok*, In: Emberek Őrzője, Tanulmányok Lőrincz József tiszteletére, Eötvös Kiadó, Budapest, 2014, 165. o. (http://www.elteader.hu/media/2014/05/Emberok_orzoje_Lorincz_Tanulmanyok-I_READER.pdf, letöltési idő: 2016. február 8.)

¹¹ EU 2012/29/EU irányelv 6. cikk (5) és (6) bekezdés.

¹² A bűncselekmények áldozatainak jogaira, támogatására és védelmére vonatkozó minimumszabályok megállapításáról és a 2001/220/IB tanácsi kerethatározat felváltásáról szóló, 2012. október 25-i 2012/29/EU európai parlamenti és tanácsi irányelv átültetése érdekében szükséges egyes törvények módosításáról szóló 2015. évi CLI. törvény.

¹³ 2015. évi CLI. törvény 4. § (3) bekezdése és 48. §-a.

¹⁴ rBe. 214. § (4) bekezdés, rBe. 262. § (1) bekezdés, rBe. 327. § (2a) bekezdés.

¹⁵ rBe. 51. § (4) bekezdés.

¹⁶ Be. 51. § (5) bekezdés.

¹⁷ Lásd: KRATOCHWILL Ferenc: *A sértett jogi helyzete a magyar büntetőeljárási jogban*, ELTE, Budapest, 1990. 41–45. p., vagy TÓTH Tihamér: *A sértett jogállása a büntetőeljárásban*, Belügyi Szemle, 1974/1. sz. 14–15. p.

¹⁸ rBe. 51. § (2) bekezdésének a)–d) pontjai, Be. 51. § (1) bekezdés a)–i) pontjai

jogairól, hanem adott esetben meg kell győződni arról is, hogy a figyelmeztetést megértette-e, illetve szükség szerint további magyarázatot köteles adni. Minderre különösen a kiskorú¹⁹ vagy fogyatékossgal élő sértettek tekintetében kell törekedni, mindez oly módon teljesítve, hogy életkorukra²⁰, érettségükre, illetve állapotukra tekintettel egyszerű és közérthető legyen²¹. Nyilvánvaló, hogy az adott életkor nagyságától, illetve fogyatékossga mikéntjétől függően másként teljesíthető e követelmény, azonban érdemes fokozott körültekintéssel eljárni, ugyanis amennyiben e rendelkezések megsértése (mentességi jogra történő figyelmeztetés) lényeges hatással volt a bűnösség megállapítására, akkor az az ítélet kasszációjához is vezethet.

A büntetőüggyel kapcsolatos tájékoztatással összefüggő sértetti jogok egyik eleme a terhelt szabadon bocsátása esetén fennálló értesítéshez való joga a sértettnek, azaz nem más, mint a bűnügyi személyes adat megismeréséhez fűződő jogának érvényesítése.²² A bűnügyi személyes adat különleges személyes adatnak minősül, melyet a vonatkozó jogszabályok fokozott védelemben részesítenek még a sértett tekintetében is.²³ A büntetőeljárás törvényünk – implementáció útján – ugyanakkor a sértetti érdekek érvényesülése érdekében elismeri a sértett azon jogát, hogy bizonyos esetekben ezen különleges személyes adatát a terheltnek megismerje. Itt találkozunk a fogvatartottak különleges személyes adatainak a védelme és annak megismeréséhez fűződő sértetti érdek, mely utóbbi – megismerésére irányuló kérelem esetén – háttérbe szorítja a terhelt adatvédelmi jogát.

A sértettek adatmegismerési joga csupán 2015. november 1. napjától vált teljes körűvé, ugyanis 2015. január 1. napjától kizárólag az élet, a testi épség és az egészség elleni szándékos, ötévi vagy azt meghaladó szabadságvesztéssel büntetendő bűncselekmények (Btk. XV. Fejezet), valamint a nemi erkölcs elleni bűncselekmények (Btk. XIX. Fejezet) sértettje élhetett e joggal. Az említett időponttól azonban már elhárult az akadálya a joggyakorlásnak minden olyan bűncselekmény esetén, melynek eljárásjogi értelemben van sértettje.²⁴ Ez alól kivétel csak az

előzetes kényszergyógykezelés és a kényszergyógykezelés képez, mivel értelemszerűen ezen kényszerintézkedés és intézkedés esetén kizárólag a személy elleni erőszakos vagy közveszélyt okozó büntető cselekmény sértette gyakorolhatja e jogát.²⁵

A hatályos eljárási kódex sértett fogalmára tekintettel érdemes felvetni azt a kérdést, hogy vajon e jog valójában mind a természetes és mind a nem természetes személy sértettet megilleti-e. A tanulmány nem vállalkozik a sértetti definíció elemzésére, de alapvetően megállapítható, hogy a számos kritikát megélt korábbi sértetti fogalom meghatározás²⁶ az új kódexszel már korszerűbben és pontosabban jelöli meg a bűncselekményt elszenvedett fél fogalmát, külön kiemelve a sértett természetes, avagy nem természetes (jogi) személy voltát, és a bűncselekménnyel védett jogának közvetlen sérelmét, veszélyeztetését, ezzel is elkerülve a sértetti kör büntetőeljárási cél tekintetében történő indokolatlan kiterjesztését. A kérdés megválaszolásához szükséges utalni a már említett EU irányelv vonatkozó rendelkezésére, mely szerint e jog az áldozatot illeti meg, akit pedig a természetes személlyel azonosít,²⁷ mint ahogyan a már említett Lanzarote Egyezmény is.²⁸ Mindennek tükrében, megvizsgálva a jogintézmény célját és rendeltetését is, arra a következtetésre juthatunk, hogy e jog voltaképpen a természetes személy sértett (halála esetén a helyébe lépő személy) joga. A jogintézmény célja ugyanis az, hogy az értesítés révén a sértettnek legyen ideje felkészülni a terhelt szabadulására annak érdekében, hogy a szükséges (óv)intézkedéseket megtegye, mivel az implementáció arra a feltevésre helyezkedik, hogy a terhelt elégtételt kíván venni a sértetten az eljárási magatartásának, illetve vallomásának rá nézve hátrányos és kedvezőtlen volta miatt.

A jogról történő tájékoztatási kötelezettség hivatalbóli kötelezettsége az eljáró hatóságnak, mivel a törvény helyesen abból indul ki, hogy a sértett nem ismeri a jogait. E kötelezettség teljesítése lesz a joggyakorlás előfeltétele. Míg – előre bocsátva a későbbiekben kifejtendő részt – a szabadulásról való értesítést a sértett erre irányuló kérelme alapozza meg (egyúttal eredményezve a hatóság kötelezettségét), mellyel a törvény tiszteletben tartja a sértett rendelkezési jogát, tehát azt, hogy a jogáról történő tájékoztatás birtokában eldönthesse, hogy szükségesnek tartja-e az értesítést, avagy sem.

¹⁹ A helyes terminológia tekintetében lásd: HERKE Csongor: *Lebel-e a tanú gyermekkorú vagy fiatalkorú?* In: Gál István László (szerk.): *Tanulmányok Tóth Mihály professzor 60. születésnapja tiszteletére.* PTE ÁJK, Pécs, 2011. 281–292. o.

²⁰ Bővebben: ELEK Balázs: *Az életkor jelentősége a gyermekkorú tanúk kihallgatásakor a büntetőeljárásban,* Belügyi Szemle, LIX. évfolyam, 3. szám, 2011. 93–111. o.

²¹ rBe. 62–62/A. §-ai, Be. 74. §.

²² Az információs önrendelkezési jogról és az információszabadságról szóló 2011. évi CXII. törvény (továbbiakban Info. tv.) 3. § 4. pontja értelmében bűnügyi személy adat a büntetőeljárás során vagy azt megelőzően a bűncselekménnyel vagy a büntetőeljárással összefüggésben, a büntetőeljárás lefolytatására, illetve a bűncselekmények felderítésére jogosult szerveknél, továbbá a büntetés-végrehajtás szervezeténél keletkezett, az érintettel kapcsolatba hozható, valamint a büntetett előéletre vonatkozó személyes adat.

²³ Info. tv. 3. § 3. pont b) alpont.

²⁴ Be. 50. § értelmében sértett az a természetes vagy nem természetes személy, akinek vagy amelynek a jogát vagy a jogos érdekét a bűncselekmény közvetlenül sértette vagy veszélyeztette.

²⁵ A Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény (továbbiakban: Btk.) 78. §; Be. 301. §.

²⁶ Például: KIRÁLY Tibor: *Büntetőeljárás jog,* 3. átdolgozott kiadás, Osiris, Budapest, 2003, 176. o.; BÓCZ Endre: *A pótmagánadról,* Ügyvédek Lapja 2004/2. 27. o.; TREMMEL Flórián: *Magyar büntetőeljárás,* Dialóg Campus, Budapest–Pécs, 2001, 184. o.

²⁷ EU irányelv 2. cikk (1) bekezdés a) pont, 6. cikk (5) bekezdés.

²⁸ Lanzarote Egyezmény 3. cikk c) pont, 31. cikk 1. pont b) alpont.

Első lépés: jog a tájékoztatáshoz – tájékoztatási kötelezettség

A sértett tájékoztatáshoz való jogát általános jelleggel a következőképpen határozza meg a Be.: „a sértett jogosult arra, hogy a büntetőeljárás jogairól és köteleseiről a bíróságtól, az ügyészségtől és a nyomozó hatóságtól felvilágosítást kapjon”.²⁹ A tájékoztatás akkor éri el a célját, ha az teljes körű, közérthető és a joggyakorláshoz szükséges módon történik meg, mely valamennyi hatóság kötelezettsége. A jogalkotó mégis kiemeli a hatóságok közül a bíróságot, nevezetesen a nyomozási bírót, amikor előírja, hogy „a letartóztatást elrendelő határozat közlésével egyidejűleg az 51. § (5) bekezdésben foglalt jogáról a sértettet tájékoztatni kell”.³⁰ Nem vitásan a jogról való tájékoztatás kiemelt és hivatalból történő kötelezettsége a nyomozási bírónak, mely nyomatékosítás indoka arra vezethető vissza, hogy a büntetőügyben a nyomozási bírót az, aki elsőként dönthet a gyanúsított letartóztatásának az elrendeléséről, ami egyúttal a sértett értesítéshez való jogának alapját is keletkezteti. Itt szükséges utalni rá, hogy az eljárási törvény egyébként mindezt a perbíró kötelezettségeként is említi az ügydöntő határozat kézbesítésével egyidejűleg.³¹ Nyilván ez utóbbi esetben akkor bír jelentőséggel a jogról történő tudomszerzés, ha a vádlott letartóztatását a bíróság az elsőfokú, de nem jogerős ítélet kihirdetését követően rendeli el, avagy tartja fenn, illetve vele szemben olyan büntetést vagy intézkedést szab ki, alkalmaz, amely a sértettnek a Be. 51. § (5) bekezdése szerinti értesítéshez való jogát megalapozza.

Kérdéses lehet, hogy terhel-e más hatóságot (is) e tájékoztatási kötelezettség. A válasz csakis igenlő lehet, melynek egyszerű indoka maga a jogszabály, amely – mint ahogyan arra korábban utaltam – általános jelleggel, valamennyi hatóságot jelöli meg e kötelezettség teljesítésének címzettjeként, még akkor is, ha külön csak a nyomozási és perbíró nevesíti.³² Ezen álláspont helyességét a gyakorlat is visszaigazolta, ugyanis a kutatás során több esetben is tapasztalható volt, hogy a nyomozó hatóság a tanú kihallgatásáról felvett jegyzőkönyvbe beépítette e jogról való tájékoztatást a letartóztatás elrendelése esetére, ahol a sértettnek a KÉREM/NEM KÉREM rovat megfelelő válaszával lehetséges is nyílt a rendelkezési jogának gyakorlására, tehát ily módon már ott helyben elő is terjeszthette a kérelmét. E tájékoztatási kötelezettség az eljáró ügyészség részéről is teljesítendő, annál is inkább, mivel a vádirat benyújtásáig a gyanúsított letartóztatását ő maga is megszüntetheti.³³ Amennyiben tehát a gyanúsított letartóztatásának megszüntetésére a vádirat benyújtását megelőzően kerül sor, akkor a sértett

csak akkor lesz abban a helyzetben, hogy az értesítéshez való jogát gyakorolja, és ezáltal a szükséges óvintézkedéseket megtegye, ha jogairól korábban tájékoztatást kapott. Azt is ki kell emelni, hogy bármely hatóság által teljesített tájékoztatási kötelezettség – a Be. kifejezett rendelkezésére is figyelemmel – a nyomozási bírót nem mentesíti annak teljesítése alól. Az általam végzett kutatás ezen tájékoztatási kötelezettség teljesítését vizsgálta a nyomozási bírói eljárásban.

Második lépés: a kérelem benyújtása

A Bv. tv. rendelkezik a kérelem benyújtásának szabályairól, melynek értelmében letartóztatott esetén az a büntetőügyben eljáró ügyészségnél nyújtandó be.³⁴ Miután a kutatás arra nem adhat választ, hogy a vádhatósághoz érkezett-e ilyen kérelem, ezért érdemes lehet megvizsgálni, hogy vajon más hatósághoz, így a bírósághoz e kérelem benyújtható-e.

Mint ahogyan utaltam rá, amennyiben a nyomozó hatóság jegyzőkönyvben tájékoztatja e jogáról, akkor a sértett ott helyben, rögtön gyakorolhatja a rendelkezési jogát, tehát lényegében a nyomozó hatósághoz nyújtja be az értesítésre vonatkozó kérelmét. A kutatás alapján az is rögzíthető, hogy a Debreceni Járásbíróság nyomozási bírójának gyakorlata azt igazolta, miszerint a bírák a sértettet a járásbírósághoz való benyújtás lehetőségéről tájékoztatják. Mindez nem kifogásolható és nyilvánvalóan nem is képezi formai akadályát annak, hogy a kérelmet a címzett bíróság továbbítsa a gyanúsítottat fogvatartó bv. intézet felé. Annál is inkább így van ez, mivel maga a Bv. tv. rendelkezik arról, hogy a bíróság a sértett kérelméről értesíti a letartóztatást foganatosító bv. intézetet.³⁵ A kutatás egyébként azt nem támasztotta alá, hogy a tájékoztatott sértettek kifejezetten a bíróság részére nyújtották volna be kérelmüket, ugyanis az érintett közel két év alatt csak elvétve érkezett ilyen beadvány a bírósághoz.³⁶

Szükséges említést tenni arról is, hogy valamennyi hatóságnak magát a kérelmet, valamint a benne szereplő sértetti adatokat zártan kell kezelnie, biztosítva azt, hogy az ne juthasson a terhelt tudomására.³⁷ Kérdésként merülhet fel, hogy abban az esetben, ha a nyomozó hatóság a sértett adatainak zártan történő kezelését nem rendelte el a tanúkihallgatás kezdetén, majd a vallomás felvétele után tájékoztatja a sértett-tanút e jogáról, aki ott helyben előterjeszti a jegyzőkönyvbe a kérelmét, akkor miként biztosítható a zárt adatkezelés. Megoldás lehet, hogy a nyomozó hatóság a vallomás felvételét és egyúttal a jogról történő tájékoztatást követően nem a tanúkihall-

²⁹ Be. 51. § (1) bekezdés e) pont.

³⁰ Be. 479. § (5) bekezdés.

³¹ Be. 454. § (2) bekezdés.

³² Lásd Be. 51. § (1) bekezdés e) pont.

³³ Be. 279. § (7) bekezdés.

³⁴ Bv. tv. 13. § (2) bekezdés.

³⁵ Bv. tv. 13. § (3) bekezdés.

³⁶ Meg kell jegyezni, hogy a zártan kezelt adatok a bíróság elektronikus nyilvántartási rendszerének Dokumentumtárába nem tölthetők fel. A feltöltendő dokumentumok köréről a későbbiekben még szó lesz.

³⁷ Bv. tv. 13. § (5) bekezdés.

gatási jegyzőkönyvben, hanem annak aláírása után külön nyilatkozatban rögzíti a sértett kérelmét, így a pozitív tartalmú kérelem zárt kezelése biztosítható.

Harmadik lépés: jog az értesítéshez – értesítési kötelezettség

A korábban kifejtettekben is következik, hogy az értesítési kötelezettség vonatkozásában a hatóságokat nem terheli automatikus kötelezettség, mivel azt kizárólag a benyújtott sértetti kérelem ténye keletkeztetheti (rendelkezési jog).

A Bv. tv. értelmében a letartóztatott szabadon bocsátásáról (szökéséről) történő értesítési kötelezettség címzettje a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága (továbbiakban: BVOP).³⁸ Felnőttkorú gyanúsított esetén az értesítés rendjét a közvetett értesítés elve határozza meg azáltal, hogy az esemény bekövetkezéséről a terheltet fogvatartó bv. intézet haladéktalanul tájékoztatja a BVOP-t, amely ugyancsak haladéktalanul értesíti erről a sértettet.³⁹ Az értesítés ezen módjának oka, hogy a sértett ne szerezzen tudomást arról, hogy a gyanúsítottat melyik intézetben tartották fogva. E terhelti védelem alapja az EU már említett irányelvében keresendő, amely nyomán keletkezett jogszabályok szerint a BVOP semmilyen módon nem utalhat a fogvatartás helye szerinti bv. intézetre.⁴⁰ Szükséges utalni rá, hogy a jogszabály további terheltet védő intézkedéseket is kilátásba helyez azonosított támadás vagy fenyegetés veszélyére utaló adatok esetén. Mindebből látható, hogy egy párhuzamos védelmi szabályozás jött létre a sértett érdekeinek védelme mentén, elismervén azt, hogy szabadon bocsátása esetén maga a bv. intézetből szabadult gyanúsított is veszélynek lehet kitéve akár a sértett, vagy hozzátartozói, akár más személy részéről.

Az értesítési kötelezettség teljesítésének BVOP részéről folytatott gyakorlata külön kutatás tárgya lehetne, ezért érdemes talán azt a kérdést tisztázni, hogy a közvetett úton értesítésre kötelezett BVOP mellett (helyett vagy megelőzve) terhelt-e értesítési kötelezettség magát az eljáró bíróságot (ügyészséget, nyomozó hatóságot). A kérdés talán azért is tűnhet alaposnak, mivel a törvény szabályai szerinti értesítési modell felveti a haladéktalanság követelményének csorbulását azokban az esetekben, amikor a késedelem valóban veszéllyel jár. A válasz e körben is igenlő lehet, mivel a jogalkotói akarat alapján – mely a Be. 51. § (5) bekezdésében foglalt és általános jelleggel előírt tájékoztatási (Bv. tv. rendelkezé-

seivel összevetve valójában értesítési) kötelezettségben ölt testet – köteles a letartóztatást megszüntető bíróság, illetve az ügyészség (közvetetten a nyomozó hatóság) akár rövid úton is, de indokolatlan késedelem nélkül értesíteni a kérelmező sértettet e döntéséről, egyúttal a terhelt szabadon bocsátásáról. Ezáltal teljesülne a Bv. tv. által megkövetelt haladéktalanság, mivel a közvetettséggel szemben immáron a közvetlenség érvényesülne, mindez oly módon, hogy nem sérülne a terhelt védelméhez fűződő érdek sem (ebben az esetben ugyanis a fogvatartás helyéről a sértett nem szerezne tudomást). Mindez kellő gyorsaságot eredményezne, amely pedig a tényleg soron kívüli, azonnali intézkedést igénylő esetekben valóban elengedhetetlennek bizonyulhat, mivel a sértett felkészülési lehetőségének megteremtésével nem csupán az ő és a vele együtt élő hozzátartozók védelme, hanem az ismételt bűnelkövetés valószínűsége is jó eséllyel csökkenthető.

E témakör lezárásaként egy gondolat erejéig talán érdemesnek tűnik felvetni, hogy a letartóztatott terhelt szabadon bocsátása az értesítési kötelezettség viszonylatában pontosan mit is jelent. A jogalkotói akarat szerint mindez nem csupán a letartóztatás teljes körű megszüntetésére, hanem a bűnügyi felügyelet (távoltartás) egyidejű elrendelésére is vonatkozik, mivel a sértettel azonos település közigazgatási területére elrendelt bűnügyi felügyelet a sértett védelme szempontjából ugyanolyan megítélés alá esik, mint egy letartóztatás (teljes körű) megszüntetéséről szóló döntés. A sértett viszonylatában az tehát teljesen irreleváns, hogy a szabadított terhelt valójában kényszerintézkedés alatt áll-e, vagy sem, amikor vele egy vagy földrajzi értelemben közeli településen tartózkodik.

A jogintézmény előzményeivel, elveivel és indokaival, valamint az említett három lépésben elkülöníthető szabályozási modellel a tanulmány első részét le is kívánom zárni, melynek összegzéseként talán annyi emelhető ki, hogy a büntetőeljáráshoz valamennyi hatóság a saját eszközeivel köteles elősegíteni a sértetti jogok érvényesülését, ezáltal pedig azt, hogy a sértett – kérelme esetén – kellő időben megkapja a szükséges felvilágosítást a terhelt szabadlábba kerüléséről. A tanulmány további részében a már említett kutatás eredményeivel kívánok foglalkozni.

Kutatási eredmények

Előljáróban ki kell emelni, hogy a kutatást az illetékes törvényszék elnökének engedélye alapján, adatvédelmi nyilatkozat mellett végeztem el.⁴¹

A kutatás tárgya a Debreceni Járásbíróság Nyomozási Bírójához 2018. évben és 2019. év október 31. napjáig érkezett és (előzetes) letartóztatás elrende-

³⁸ Bv. tv. 13. § (3) bekezdés.

³⁹ Tovább árnyalja a képet, hogy fiatalok terhelt vonatkozásában a szabályozás némileg eltérő, mivel a fogvatartó bv. intézet esetükben nem a BVOP-t, hanem a sértett lakóhelye szerint illetékes rendőrkapitányságot köteles haladéktalanul tájékoztatni az esemény bekövetkeztéről, amely szintén haladéktalanul köteles értesíteni a sértettet [Bv. tv. 13. § (4) bekezdés].

⁴⁰ A szabadságvesztés, az elzárás, az előzetes letartóztatás és a rendbíróság helyébe lépő elzárás végrehajtásának részletes szabályairól szóló 16/2014. (XII. 19.) IM rendelet 146/A. § (2) bekezdés.

⁴¹ Debreceni Törvényszék Elnökének 2019.El.IV.D.2/14-2. számú engedély alapján.

lése tárgyában befejezett olyan büntetőügyek voltak (Bny.), amelyek tekintetében a büntetőügy jellemző bűncselekménye esetében eljárásjogi értelemben vett sértett volt rögzíthető, és amelyek vonatkozásában kötelezően érvényesült a hatóságok közötti elektronikus kapcsolattartás és iratkezelés. Ez utóbbi kritérium alapozta meg azt, hogy a bíróság belső elektronikus nyilvántartási rendszerébe (BIR-O) a bíróságon keletkezett és a bírósághoz érkezett dokumentumok feltöltése révén tulajdonképpen a papíralapú ügyiratokkal egy tekintet alá eső, mindezekkel egyező elektronikus iratanyag álljon rendelkezésre a kutatás sikeres elektronikus elvégezhetősége érdekében.⁴²

A kutatás – az ügyek bizonyos szempontú adatgyűjtésén – arra a kérdésre kereste a választ, hogy a Be. 479. § (5) bekezdésében foglalt tájékoztatási kötelezettség érvényesül-e a nyomozási bírák letartóztatás

elrendelésével kapcsolatos gyakorlatában, és ha igen, akkor miként. Már most ki kell emelni, hogy e tájékoztatási kötelezettség teljesítésére vonatkozó eredmény egy minimumszámot (-arányt) jelöl, mivel tételes, papíralapú aktavizsgálatra nem került sor. Az eredményt torzíthatja az iratkezelési szabályzat szerinti feltöltési kötelezettség elmaradása, így az erre vonatkozó adatok elsősorban tájékoztató jellegűnek tekintendők annál is inkább, mivel a 2019. év egészének feldolgozása révén az eredmény változhat.

A Debreceni Járásbírósághoz a **2018. évben** az összes Bny. ügycsoportba érkezett ügy száma 511 ügy volt, melyből 119 ügy tárgya volt letartóztatás elrendelése (23%). Ezen ügymennyiségből 87 ügy tárgya olyan bűncselekmény tekintetében történő (előzetes) letartóztatás elrendelés, melynek volt sértettje (73%). A 87 ügy iratai közül 74 ügy volt elektronikus akta.

A 74 elektronikus ügyben összesen 107 gyanúsított szerepelt

Férfi	Nő	Fiatalkorúak
97 (91%)	10 (9%)	29 (27%)
		Férfi Nő
		27 (93%) 2 (7%)

A 74 elektronikus ügyben összesen 130 sértett szerepelt

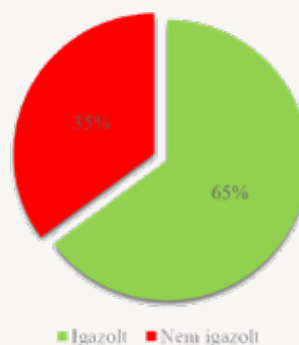
Férfi	Nő	18 éven aluli	Védekezésre képtelen (időskorú, vak, mozgásában korlátozott)
72 (55%)	58 (45%)	8 (6%)	
		Fiú Lány	10 (8%)
		2 (25%) 6 (75%)	

A 74 elektronikus ügy tekintetében a jellemző bűncselekmények aránya a következő:

1.	lopás büntette (vétsége)	26%
2.	rablás büntette	23%
3.	testi sértés büntette	15%
4.	kifosztás büntette	14%
5.	szexuális erőszak büntette	10%
	egyéb bűncselekmények (5)	12%

Ezen 74 ügyből 48 ügy esetében volt igazolt az elektronikus nyilvántartási rendszer adatai alapján a sértetti tájékoztatás iránti nyomozási bírói intézkedés, amely a vizsgált ügyek 65%-a volt:

Be. 479. § (5) bekezdés

(A tájékoztatási kötelezettség igazolt teljesítése döntően két tanácshoz kötődött)

⁴² A bíróságok egységes iratkezelési szabályzatáról szóló 17/2014. (XII. 23.) OBH utasítás 16. § (1) bekezdés.

A Debreceni Járásbírósághoz **2019. október 31. napjáig** az összes Bny. ügycsoportba érkezett ügy száma 557 ügy volt. Ebből 106 ügy tárgya volt letartóztatás elrendelése (19%), melyből 81 ügy tárgya

olyan bűncselekmény tekintetében történő letartóztatás elrendelés, melynek volt sértettje (76%). Valamennyi büntetőügy elektronikus akta volt.

A 81 ügyben összesen 102 gyanúsított szerepelt

Férfi	Nő	Fiatalkorúak
97 (95%)	5 (5%)	18 (18%)
17 (94%)		Férfi
		Nő
		1 (6%)

A 81 ügyben összesen 167 sértett szerepelt

Férfi	Nő	18 éven aluli	Védekezésre képtelen (időskorú, vak, mozgásában korlátozott)
99 (59%)	68 (41%)	22 (13%)	18 (11%)
		Fiú	
		Lány	
		11 (50%)	11 (50%)

A 81 ügy tekintetében a jellemző bűncselekmények aránya a következő:

1.	rablás büntette	24%
2.	lopás büntette (vétsége)	21%
3.	kifosztás büntette	11%
4.	szexuális erőszak büntette	10%
5.	testi sértés büntette	7%
	egyéb bűncselekmények (7)	27%

A 81 ügyből 52 ügy esetében igazolt az elektronikus nyilvántartási adatok alapján a sértetti tájékoztatásról történt nyomozási bírói intézkedés, ez a vizsgált ügyek 64%-a volt:

Be. 479. § (5) bekezdés

(A tájékoztatási kötelezettség igazolt teljesítése döntően két tanácshoz kötődött)

Az adatokból a következő összegző megállapítások tehetők:

- Már a 2019. töredékévre az összes Bny-es ügy tekintetében ügyszámnövekedés (8%) történt,
- mindkét évben az *összes iktatott Bny-es ügy* 21%-a volt átlagban a(z) előzetes) letartóztatás elrendelésével kapcsolatos ügy.
- A gyanúsítottak száma csökkent (107-ről 102-re), akik döntő többségében férfiak (91%, 95%),

- az fk. gyanúsítottak száma (29-ről 18-ra) és aránya is csökkent (27%-ról 18%-ra), akik döntő többségében ugyancsak férfiak (93%, 94%).
- A sértettek száma azonban nőtt (130-ról 167-re), ahol kissé magasabb a férfiak aránya (55%, 59%),
- jelentősen nőtt a 18 éven aluli sértettek aránya (6%-ról 13%-ra), akik közül számottevően nőtt a fiúk aránya (25%-ról 50%-ra),
- kisebb mértékben nőtt a védekezésre képtelen sértettek aránya is (8%-ról 11%-ra).
- A jellemző bűncselekmények tekintetében mindkét évben a vagyon elleni bűncselekmények aránya a legmagasabb, azon belül is leginkább az erőszakos vagyon elleni bűncselekmények vannak döntően jelen (rablás, kifosztás),
- 2019-re a lopás helyett a rablás büntette volt a legmagasabb arányú, harmadik helyre ez évben a kifosztás büntette került,
- 2019-re a szexuális erőszak büntetével kapcsolatos ügyek száma kissé nőtt azzal, hogy annak aránya változatlan volt, de a többi bűncselekményhez képest hangsúlyosabbá vált, ugyanis arányában majdnem elérte a kifosztások arányát, és maga mögé utasította a testi sértés büntetével kapcsolatos ügyeket.
- A sértettel érintett ügyekben 2018. és 2019. években 65%, illetve 64% volt azon elektronikus ügyek aránya, melyek tekintetében a nyomozási bíró igazoltan intézkedett a sértett tájékoztatásáról. Mindez minimumarányának, így elsősor-

ban tájékoztató jellegűnek tekintendő. Erre is tekintettel az eredmény közel sem minősül kedvezőtlennek, mindazonáltal azt is mutatja, hogy e tájékoztatási kötelezettség teljes egészében nem vált még a nyomozási bírák mindennapi gyakorlatának szerves részévé.

Összegzésként

A tanulmányommal igyekeztem ezen nem túl központi jelentőséggel bíró témára kicsit ráirányítani a figyelmet, felvázolva a megfogalmazott elvárásokat valamennyi hatóság, így a bíróság felé is. A hivatkozott jogszabályok mind a sértett jogról történő tájékoztatását, mind pedig a terhelt szabadon bocsátásáról szóló haladéktalan értesítést minden büntetőeljárásban részt vevő hatóság kötelezettségévé tette. Nyilvánvaló, hogy e szervek közül is kiemelt szerepe van azoknak, amelyek a büntetőeljárás kódex értel-

mében dönthetnek a terhelt letartóztatásának elrendeléséről, avagy annak megszüntetéséről. E jogintézmény valódi jelentőségét az igazolhatná leginkább, ha a megjelölt kötelezettségek teljesítése valóban csökkentené, elkerülhetővé tenné a terhelt nem várt megjelenésével és a retorzió lehetőségével az esetleges tragédiák bekövetkezését.

Összegzésként kijelenthető, hogy a sértetti jog- és érdekvédelmet célzó, átültetéssel keletkezett eljárási szabályok alapvetően rendelkezésre állnak. Ezzel azonban nem szabad megelégedni, ugyanis a szabályok csak akkor nyernek igazi értelmet, ha azokat az eljáró hatóságok – így a bíróság is – kellő hozzáértéssel és a pártatlanságot nem sértő empátiával alkalmazza, mellyel a büntetőeljárás terheltközpontúsága a bűncselekmény következtében sérelmet szenvedő fél irányába megfelelően ellensúlyozhatóvá válik. ■

(Kézirat lezárása: 2019. december 16.)